

KIESRAAD

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA 's Gravenhage

KIESRAAD

Datum
28 maart 2022

Ons kenmerk
2022-0000123068

Inlichtingen
mr. R.N.A. Al
T 070-4266266

Blad
1 van 5

Bezoekadres
Muzenstraat 85
2511 WB Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.kiesraad.nl

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Onderwerp

Advies over de wijziging Kiesbesluit in verband met de nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen en de invoering van het nieuwe stembiljet voor kiezers buiten Nederland

Inleiding

In uw brief van 16 februari 2022 verzocht u de Kiesraad een advies uit te brengen over het conceptvoorstel van een Besluit nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen (hierna: het conceptbesluit). Hierin zijn enkele aanpassingen van het Kiesbesluit opgenomen die noodzakelijk zijn vanwege een voorgenomen aanpassing van de Kieswet. Het advies treft u hierbij aan.

De voorgestelde wijzigingen in het Kiesbesluit zijn voornamelijk van technische aard en geven uitvoering aan de gevolgen van de aanstaande wijzigingen van de Kieswet vanwege de:

- Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen;¹
- Wet tot wijziging van de Kieswet in verband met de definitieve invoering van het nieuwe stembiljet voor kiezers buiten Nederland.²

Ten aanzien van beide wetsvoorstellen heeft de Kiesraad reeds geadviseerd.³ Het nu voorgelegde conceptbesluit betreft een nadere uitwerking op detailniveau van de in deze voorstellen opgenomen regelingen. Om die reden beperkt de Kiesraad zich in dit advies tot het bespreken van de wetstechnische en uitvoeringstechnische gevolgen van de voorgestelde wijzigingen. Hierbij geldt als basis de Kieswet zoals deze komt te luiden na inwerkingtreding van genoemde twee wetswijzigingen.

---

¹ *Kamerstukken II 2019/20, 35489.*

² *Kamerstukken II 2020/21, 35670.*

³ Deze adviezen van 1 februari 2018, 13 mei 2019, 14 oktober 2019 en 13 juli 2020 zijn te vinden op www.kiesraad.nl.

Datum
28 maart 2022

Kenmerk
2022-0000123068

Onderdeel
Kiesraad

Blad
2 van 5

Samenvatting

Het conceptbesluit bevat nadere uitwerkingen van enkele processen die in de Kieswet worden gewijzigd. Deels gaan deze over het briefstemmen voor kiezers buiten Nederland. Zo bevat het conceptbesluit technische eisen die worden gesteld aan logo's van politieke partijen. De logo's kunnen worden geplaatst op het stembiljet dat voor kiezers buiten Nederland wordt ingezet. De logo's worden geregistreerd bij de Kiesraad, als centraal stembureau. Sinds 2013 gebeurt dat al bij wijze van experiment.⁴ De Kiesraad merkt dat de technische eisen verwarrend zijn voor partijen, het centraal stembureau onnodig belasten en onvoldoende aansluiten bij de technische kenmerken van een digitaal aan te leveren logo. Dat is gedurende het lopende experiment gebleken. De Kiesraad doet daarom een concreet voorstel voor nieuwe technische eisen. Voor het overige kan de Kiesraad zich in de voorgestelde uitwerkingen goed vinden en worden enkele suggesties ter verbetering gedaan. Zo wordt voorgesteld de overlap tussen de Kieswet en het Kiesbesluit te vermijden, de handelwijze bij schorsing te verduidelijken en de eisen aan digitale telbestanden toe te voegen. Tot slot adviseert de Kiesraad om het bezorgmoment van kiezersinformatie te vervroegen.

1. Technische eisen aan logo's

In de evaluatie van de mogelijkheid voor partijen om ten behoeve van vermelding op het stembiljet voor kiezers buiten Nederland een logo op te nemen, heeft de Kiesraad reeds aangegeven dat de gestelde technische eisen aan logo's verbeterd kunnen worden.⁵ In het voorliggende conceptbesluit is daarvoor niet gekozen. De Kiesraad benadrukt dat de technische eisen zoals nu voorgesteld verwarrend zijn voor partijen, het centraal stembureau onnodig belasten en onvoldoende aansluiten bij de technische kenmerken van een digitale afbeelding van een logo.

Gevraagd wordt namelijk een logo in drie formaten aan te leveren. Het grootste formaat (maximaal 37,5 mm breed) wordt gebruikt als boven de lijst één met een logo geregistreerde aanduiding wordt geplaatst.⁶ Het tweede formaat (maximaal 18,3 mm) kan worden gebruikt als de partij samen met één andere partij een lijst heeft en het derde formaat (maximaal 12 mm) wanneer de partij samen met twee andere partijen een lijst heeft. In die gevallen is sprake van een samenvoeging van aanduidingen.⁷ Wat er moet gebeuren als de samenvoeging met meer dan twee andere partijen is, is onduidelijk. Voor die gevallen is immers geen (kleiner) logoformaat aangeleverd.

In de praktijk is het de Kiesraad gebleken dat de vereiste aanlevering van drie identieke logo's met verschillende formaten tot verwarring leidt bij groeperingen.⁸ Zij dienen soms drie geheel verschillende logo's in of vinden de indiening van de

---

⁴ *Stb.* 2013, 240.

⁵ Advies over wijziging van de Kieswet in verband met de definitieve invoering van het nieuwe stembiljet voor kiezers buiten Nederland (advies van 13 juli 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020, p. 4.

⁶ *Stcr.* 2013, 35220.

⁷ Artikel H 3, derde lid, van de Kieswet.

⁸ Advies Wijziging Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming voor experimenten met een nieuw stembiljet in het stemlokaal (advies van 22 april 2015, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2015.

Datum
28 maart 2022

Kenmerk
2022-0000123068

Onderdeel
Kiesraad

Blad
3 van 5

kleinere varianten niet nodig omdat zij niet voornemens zijn samen met andere partijen één lijst te hebben. Het centraal stembureau moet dan constateren dat het registratieverzoek niet voldoet aan de wettelijke eisen waarna zo mogelijk de gelegenheid wordt gegeven om het verzoek aan te vullen. Tijdig herstel is niet altijd mogelijk gelet op de vaste termijnen die de Kieswet kent. Dat kan afwijzingen tot gevolg hebben ook wanneer een groepering niet eens voornemens is om met een samenvoeging van aanduidingen mee te doen.⁹

Een eenvoudigere oplossing is dat de Kiesraad als centraal stembureau de logo's van partijen die daadwerkelijk samen een lijst hebben, ambtshalve laat schalen naar de maximaal beschikbare ruimte op het stembiljet. Het indienen van één logo in alleen het maximale formaat volstaat dan. In de meeste gevallen zal dat formaat ook ongewijzigd gebruikt kunnen worden omdat niet veel partijen landelijk meedoen met een samenvoeging van aanduidingen. De Kiesraad adviseert het conceptbesluit op dat punt te wijzingen. Verder wordt aanbevolen om de maximale afmetingen niet langer in millimeters vast te stellen, maar in pixels. Dit omdat afbeeldingen in JPG-formaat wel duidelijk het aantal pixels tonen maar voor omzetting naar millimeters een berekening nodig is die voor partijen niet altijd eenvoudig is gebleken.

Een derde aanpassing die de Kiesraad voorstelt betreft de kleurinstelling van het logo. Het gaat dan om weergave in CMYK- of RGB-kleuren.¹⁰ Voor drukwerk is CMYK-kleurstelling gebruikelijk. In RGB-kleurstelling aangeleverde afbeeldingen zijn echter goed te gebruiken en deze kleurstelling heeft als voordeel dat verzoekers de juistheid van de kleuren eenvoudig en zonder professionele software op de computer kunnen controleren en aanpassen. Het voorschrijven van één kleurstelling is om te voorkomen dat er onbedoelde verschillen ontstaan op het stembiljet.

Gelet op het bovenstaande stelt de Kiesraad voor om het voorgestelde eerste twee leden van artikel G 2 van het Kiesbesluit als volgt te doen luiden:¹¹

1. Bij de registratie van een logo, bedoeld in artikel G 1a van de Kieswet, verstrekt een politieke groepering aan het centraal stembureau tevens digitaal het logo met als extensie 'Joint Photographic Experts Group' (jpeg) en een resolutie van 300 'Dots per inch' (dpi). Het logo wordt aangeleverd in RGB-kleuren met een maximale breedte van 443 pixels en een maximale hoogte van 110 pixels.
2. Het centraal stembureau schaaft geregistreerde logo's in het geval de bijbehorende aanduidingen tezamen boven één kandidatenlijst zijn geplaatst, ambtshalve zodanig dat zij tezamen passen binnen de onder het eerste lid bedoelde maximale afmetingen.

⁹ ABRvS 13 januari 2021, ECLI:NL:RVS:2021:65 (OPRECHT v. Kiesraad).

¹⁰ Advies over wijziging van de Kieswet in verband met de definitieve invoering van het nieuwe stembiljet voor kiezers buiten Nederland (advies van 13 juli 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020, p. 4.

¹¹ Onder vernummering van het voorgestelde tweede tot het derde lid.

2. Gemeentelijk stembureau

Nadat een stembureau de telling in het stemlokaal heeft uitgevoerd, worden de stembescheiden verpakt en verzegeld. De stukken worden vervolgens aan de burgemeester overgedragen die de stukken later overdraagt aan het gemeentelijk stembureau. Datzelfde geldt voor de verzegelde envelop met daarin de sleutel van de transportbox met stembescheiden en het proces-verbaal van het stembureau. De Kiesraad kan zich vinden in de voorgestelde wijze van transport en opslag, waarmee gemeenten op grond van de Tijdelijke regeling verkiezingen covid-19 reeds ervaring hebben opgedaan.

2.1. Kieswet of Kiesbesluit

Het Kiesbesluit bevat, als algemene maatregel van bestuur, een uitwerking op detailpunten. Welke punten dat kunnen betreffen, is in de Kieswet bepaald. Zo is daar opgenomen dat in het Kiesbesluit regels kunnen worden opgenomen over de schorsing van de zitting van een stembureau of over de werkwijze en samenstelling van gemeentelijke stembureaus. De voorgestelde wijzigingen sluiten daarbij aan. Op een enkel punt bestaat echter inhoudelijke overlap tussen Kieswet en Kiesbesluit. Zo wordt de vereiste aanwezigheid van de leden van het gemeentelijk stembureau straks zowel in de Kieswet als het Kiesbesluit geregeld.¹² Waar de Kieswet straks hetzelfde bepaalt, geeft de Kiesraad er de voorkeur aan om de overeenkomstige passages niet ook in het Kiesbesluit te regelen.

2.2. Verduidelijken handelwijze bij schorsing

Het gemeentelijk stembureau heeft, afhankelijk van de keuze van de gemeente, ofwel de rol om getelde stembureau-uitslagen te onderzoeken ofwel de uitgebrachte stemmen centraal te tellen. Gedurende deze zitting kan het gebeuren dat de zitting geschorst moet worden. Bijvoorbeeld omdat de orde wordt verstoord en een behoorlijke voortgang van de zitting onmogelijk is. De stembiljetten van de stembureaus die dan geteld of onderzocht worden, worden in de transportbox teruggedaan waarna deze wordt verzegeld. Het conceptbesluit schrijft niet voor dat na hervatting de zitting de werkzaamheden voor dat stembureau opnieuw moeten worden gedaan. Er wordt slechts bepaald dat de werkzaamheden worden hervat.¹³

Het verschil tussen het opnieuw uitvoeren van de werkzaamheden en het hervatten van de werkzaamheden wordt onderstreept doordat artikel N 12 van het conceptbesluit voor briefstembureaus expliciet spreekt van het opnieuw uitvoeren terwijl voor het (gemeentelijk) stembureau slechts van hervatting gesproken wordt. Voor dat verschil lijkt geen noodzaak te zijn. De Kiesraad adviseert daarom te verduidelijken dat de werkzaamheden voor de op dat moment in telling of onderzoek zijnde stembureaus geheel opnieuw moeten worden gedaan als er is geschorst vanwege een ordeverstoring. Zo wordt voorkomen dat door de ontstane hectiek per ongeluk stemmen in de telling of het onderzoek worden vergeten of dubbel worden meegenomen.

---

¹² Artikel Na 4, eerste en tweede lid, van de Kieswet en artikel E 4, eerste lid, van het conceptbesluit.

¹³ Artikel Na 7 van het conceptbesluit.

Datum
28 maart 2022

Kenmerk
2022-0000123068

Onderdeel
Kiesraad

Blad
5 van 5

2.3. Digitale telbestanden

Indien het gemeentelijk stembureau bij de vaststelling van de totalen software gebruikt, moet het daarmee gegenereerde digitale telbestand eveneens aan het centraal stembureau worden overgedragen. De Kieswet bepaalt dat dit bestand moet voldoen aan eisen, die bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden gesteld.¹⁴ In de nu voorgestelde wijziging van het Kiesbesluit worden geen eisen gesteld aan digitale telbestanden. Mogelijk zijn deze voornemens er wel maar worden die betrokken bij een uitwerking van de nog aanhangig zijnde Wet programmatuur verkiezingsuitslagen. De Kiesraad adviseert om de voornemens voor het stellen van eisen aan digitale telbestanden in het conceptbesluit te betrekken omdat deze eisen in de aanstaande Kieswet wel al verondersteld worden. De Kiesraad is bereid daarover mee te denken.

3. Bezorging kiezersinformatie

Het conceptbesluit regelt dat informatie over de locatie en het tijdstip van de zitting van het gemeentelijk stembureau, samen met de kandidatenlijsten uiterlijk de vijfde dag voor de stemming wordt verstuurd naar het adres van de kiezer. De Kiesraad zou deze informatie liever eerder bij kiezers laten bezorgen, zodat zij langer de tijd hebben om de informatie tot zich te nemen. Bijvoorbeeld, zoals eerder geopperd, door aan te sluiten bij de termijn voor het verzenden van stempassen.¹⁵ De termijn van vijf dagen valt bij Europees Parlementsverkiezingen voorts ongelukkig omdat deze dan uitkomt op een zaterdag en vervolgens verschuift naar de dinsdag,¹⁶ slechts twee dagen voor de stemming. Daar komt bij dat wanneer in de toekomst wordt besloten tot vervroegd stemmen in het stemlokaal,¹⁷ tijdige informatievoorziening nog belangrijker wordt.

4. Slot

Het conceptbesluit werkt de voorgenomen wijzigingen uit van de Kieswet. De Kiesraad stemt met het conceptbesluit in mits daarin enkele aanpassingen worden gedaan. Ten aanzien van de technische eisen die gesteld worden aan logo's van partijen ten behoeve van opname op het stembiljet voor kiezers buiten Nederland, doet de Kiesraad een concreet voorstel voor verbetering daarvan op drie technische aspecten. Tot slot zijn nog enkele andere verbeteringen aangedragen. Geadviseerd wordt deze te betrekken bij het verdere vervolg. Enkele wetstechnische opmerkingen worden u onderhands medegedeeld.

DE KIESRAAD,
voor deze,

(was getekend)

W.J. Kuijken
voorzitter

(was getekend)

P.J. Young,
secretaris-directeur

¹⁴ Artikelen O 2, eerste lid, en P 1c, eerste lid, van de Kieswet.

¹⁵ Advies n.a.v. verkiezingen voor provinciale staten, waterschappen en eilandsraden (advies van 18 mei 2015, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2015, p. 4.

¹⁶ Dit vanwege artikel Z 12 van de Kieswet en het feit dat maandags veelal geen post wordt bezorgd.

¹⁷ *Kamerstukken II* 2021/22, 36047.